

Дьолог О.С.
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця
м. Харків, Україна
e-mail: Olha.Doloh@hneu.net

Особливості викладання української мови як іноземної онлайн

Роль підготовки іноземного спеціаліста в українському закладі вищої освіти визначена тими підходами, які дозволяють невпинно оптимізувати і робити максимально ефективним процес розвитку і вдосконалення мовної компетенції студентів. І на перших етапах навчання, і на подальших студенти-іноземці опановують мову, якою будуть отримувати освіту в Україні. Тому вивченню української мови як іноземної надається велика увага в сучасній методиці викладання у вищій школі.

Викладання української мови студентам-іноземцям ставить певні вимоги перед викладачем. З метою якісної підготовки майбутніх іноземних спеціалістів викладач має не лише використовувати загальні методичні прийоми, але й враховувати індивідуальні та культурні особливості студентів-іноземців. Викладач мовного циклу повинен приділяти особливу увагу комунікативно-навчальним функціям під час занять.

Сучасні виклики, що стоять перед освітньою системою, показують, що проводити заняття з використанням нових інформаційних технологій стало життєво необхідним. Сьогодення змушує викладачів та студентів переходити на дистанційний формат навчання в режимі віддаленого доступу з використанням інформаційно-комунікаційних технологій і сучасних освітніх платформ. На сучасному етапі дистанційне навчання стає обов'язковим компонентом освітнього середовища.

У сучасній методиці викладання навчальних дисциплін мовного циклу найбільш інтенсивно розробляються напрямки, пов'язані з теоретичними дослідженнями можливостей дистанційної освіти (методологічні та психолого-педагогічні питання використання дистанційних форм навчання) і з розвитком інформаційних технологій, на базі яких створюються курси дистанційного навчання. Окремо слід відзначити електронні версії навчальних посібників, якими можна користуватися за умов контактної та дистанційної форми навчання.

Найбільш актуальною стала тема дистанційної освіти в період пандемії, оскільки саме дистанційне навчання дає можливість налагодити зв'язок між викладачем і студентом, що змушений самотійно навчатися вдома. Дистанційне навчання представляє собою створення навчального середовища, яке включає в себе комп'ютер та інформаційні засоби, де зв'язок між викладачем і студентом відбувається через телекомунікації. У сучасному світі

інформаційних технологій, що швидко розвиваються та вдосконалюються, створення найбільш актуальних систем дистанційного освітнього процесу стало новим кроком у розвитку освіти в цілому.

Отже, сьогодняшня ситуація, пов'язана з максимальним переходом на дистанційне навчання, що викликана поширенням коронавірусної інфекції, не лише не знизила продуктивність навчального процесу, але й спричинила розробку інноваційних методик викладання в контексті вивчення різних дисциплін (у тому числі й української мови як іноземної). Зазначений підхід спрямований на таке вдосконалення аудиторної діяльності студентів та викладача, яке дозволило б не знижувати темпи навчального процесу і дозволило б студентам-іноземцям результативно оволодівати необхідними знаннями, уміннями, навичками і компетенціями.

Дистанційний вид отримання освіти – це така форма, за якої надання навчальної інформації надається шляхом новітніх технологій. Освітнє середовище передбачає, що викладач і студенти відокремлені одне від одного у просторі, проте вони мають віртуальну можливість у будь-який момент вступити в діалог за допомогою певних засобів зв'язку.

Розвиток новітніх технологій на сьогодні дає можливість використовувати на заняттях різні інтерактивні прийоми. У віртуальному вивченні дисциплін мовного курсу використовуються електронні підручники, інтерактивні навчальні посібники та тренажери, віртуальні середовища, комп'ютерні презентації, електронні бази даних, довідково-інформаційні джерела (онлайн-перекладачі, онлайн-словники), електронні бібліотеки, аудіофайли, відеофайли тощо. Це все дозволяє вже практично вирішувати проблеми створення спеціальної віртуальної освітньої системи, яка успішно може використовуватися при вивченні української мови іноземними студентами.

Останнім часом все частіше у світовій методичній літературі зустрічається поняття «дистанційні освітні технології». Під цим поняттям розуміються освітні дистанційні технології, що реалізуються з використанням засобів інформатизації та телекомунікації під час опосередкованої або віртуально опосередкованої взаємодії викладача і студента.

Стосовно до форм навчання варто говорити про ефективність тих чи інших методів і принципів навчання за умов реального або віртуального освітнього середовища. Основною метою онлайн-навчання варто зазначити формування стійкої мотивації через активну участь студентів і викладача в навчальному процесі. Отже, забезпечувати якісне покращення результатів навчальної діяльності можна лише за умови об'єднання накопичених методів, особистого досвіду та сучасних технологій. Перевагами онлайн-навчання є

можливість диференційованого та індивідуального навчання для всіх студентів, інтерактивність, якість тестів, наочність, виправданість використання аудіоматеріалів та відеоматеріалів, дистанційна участь в олімпіадах, конкурсах, конференціях.

До основних інноваційних характеристик онлайн-навчання належать:

- 1) забезпечення всіх компонентів освітнього процесу (отримання інформації, практичні заняття, контроль отриманих знань);
- 2) інтерактивність, котра забезпечує різке розширення можливостей самостійної навчальної роботи за рахунок використання активно-дієвих форм навчання;
- 3) можливість повноцінного навчання поза аудиторії.

Остання характеристика не випадкова, оскільки мова йде не про отримання текстової інформації із віддалених джерел. Повноцінність у даному випадку розуміється як реалізація поза аудиторії таких видів навчальної діяльності, які раніше можна було виконувати лише в університеті (вивчення нового матеріалу, поточний контроль знань з оцінками і висновками, підготовка до іспиту, читання, аудіювання тощо).

Ось чому проблема вибору ефективних цифрових ресурсів і сервісів навчання, а також інструментів, необхідних для організації онлайн-зустрічей зі студентами в дистанційному форматі, є на даний момент однією з найактуальніших в освітньому процесі.

Під методом навчання розуміється дидактична категорія, яка надає теоретичне уявлення про систему взаємодії викладача і студентів для досягнення спільних цілей навчання. Основною ідеєю методики онлайн-навчання є створення навчального віртуального середовища, що включає в себе різноманітні інтернет-джерела, проведення онлайн-занять і консультацій, розробка тестування.

Викладачі дисциплін мовного курсу, що працюють з іноземними студентами, зустрічаються з такими проблемами, котрі виникли, у першу чергу, через специфіку предмету «Українська мова як іноземна», метою якого є формування у студентів іншомовної комунікативної компетенції, що передбачає наявність умінь і навичок усного і писемного спілкування іноземною мовою в ситуаціях міжкультурного і професійного спілкування.

Складовими онлайн-навчання є студенти і викладач, взаємодія яких здійснюється за допомогою сучасних телекомунікаційних засобів. Важливим інтегрованим чинником системи дистанційного навчання є сукупність педагогічних методів і прийомів, що використовуються в навчальному процесі. Це, перш за все, інтерактивні бази даних, електронні журнали, комп'ютерні навчальні програми (електронні підручники, граматичні тренажери тощо).

Особливу роль в онлайн-навчанні відіграють веб-конференції, які дозволяють усім учасникам конференції вести активне спілкування, що має велику дидактичну цінність.

Під час навчання українській мові як іноземній варто використовувати комплексний підхід, оскільки неможливо перевірити всі засвоєні компетенції, що необхідні для успішного засвоєння навчального матеріалу, за допомогою лише одного ресурсу.

Отже, для того, щоб дистанційне навчання максимально зберігало якість освітньої моделі вищого навчального закладу, яка передбачає вирішення основних питань своєчасного корегування навчального процесу іноземних студентів у контексті аудиторного режиму роботи, необхідно підібрати оптимальний вид зв'язку зі студентами, здійснити вибір онлайн-інструментів для надання навчального матеріалу, інтегрувати дані матеріали та забезпечити організацію доступу до нього суб'єктів навчального процесу.

Головною метою навчання української мови як іноземної є розвиток комунікативної компетенції, що, у свою чергу, передбачає формування і розвиток комунікативних умінь іноземних студентів у розумінні усного мовлення, говорінні, читанні, писемному мовленні. Таким чином, для розвитку зазначених умінь і навичок найбільш продуктивними, з точки зору вивчення нерідної мови, є такі можливості онлайн-платформ:

- велика аудиторія для спільного заняття;
- можливість ділитися на групи, пари;
- можливість коментувати, ставити питання;
- мультिकанальність, орієнтована на всі види мовної діяльності (письмо, говоріння, читання, аудіювання);
- використання не лише традиційних прийомів, але й інтерактивних методів навчання;
- можливість використання електронних підручників, наочності, інтерактивної дошки;
- функція контролю успішності студентів і можливість оцінювання безпосередньо під час заняття.

Оптимальне вирішення зазначеної проблеми можна ефективно здійснювати за допомогою сервісу ZOOM. Цей сервіс надає покращені можливості (у порівнянні, наприклад, з сервісом Skype) для організації навчального процесу у форматі відеоконференцій, онлайн-зустрічей, а також є зручним для дистанційного навчання. Отже, для розвитку комунікативної компетенції в межах дистанційного навчання української мови як іноземної активно може використовуватися платформа ZOOM, за допомогою якої здійснюються як відеоконференції, так і вебінари.

Дана платформа надає великі можливості в організації відео-уроку:

- 1) можливість бачити студента;
- 2) можливість слухати студента;
- 3) можливість поділити академічну групу на окремі підгрупи для відпрацювання діалогів, монологів тощо;
- 4) можливість використовувати екран як віртуальну дошку;
- 5) можливість відправляти файли студентам;
- 6) можливість організовувати чати для студентів;
- 7) можливість отримувати письмові відповіді студентів у чаті.

На платформі ZOOM успішно можуть проводитися «аудиторні заняття», які включають такі методи роботи, як опитування, монологічні відповіді, бесіди, читання текстів або діалогів тощо. Серед переваг зазначеної методики варто звернути увагу на те, що під час заняття студенти мають можливість ставити питання викладачеві.

Серед особливих переваг платформи ZOOM для організації начального процесу засвоєння української мови як іноземної варто зазначити такі:

- 1) висока якість зв'язку, що визначає стабільність роботи обраної платформи; дана перевага має досить високу цінність для заміни аудиторної форми роботи на дистанційну саме в межах дисципліни «Українська мова як іноземна» (наприклад, якість і швидкість зв'язку під час дистанційного навчання напряду визначають продуктивність засвоєння лексичного матеріалу);
- 2) аудіозв'язок та відеозв'язок з кожним учасником освітнього процесу, що може продуктивно використовуватися при організації бесіди, отриманні відповідей на поставлені перед студентами питання; у цьому ракурсі викладач, що виступає як організатор, може вмикати і вимикати мікрофон, даючи можливість виступити студентові; також варто відзначити, що в межах використання ZOOM викладач має можливість здійснювати груповий та диференційований підходи під час роботи, об'єднуючи іноземних студентів у пари (або в групи) для виконання конкретних завдань (так, наприклад, можна вирішувати проблему мовної підготовки різного рівня іноземних слухачів під час вивчення української мови, здійснювати індивідуальний підхід у вирішенні певних завдань);
- 3) наявність функції «screensharing» (екран із звуковим супроводом), а також забезпечення даною функцією певної кількості іноземних студентів (наприклад, розподіляючи студентів відповідно до типу завдань у межах групового або індивідуального підходів, викладач як організатор може «ділитися» екраном або його частиною з окремим

- студентом, групою або з усіма учасниками дистанційного заняття; функція «screensharing» у процесі вивчення української мови як іноземної може бути ефективно використана як метод візуалізації);
- 4) наявність у платформі ZOOM інтерактивної дошки забезпечує максимальну ефективність навчання іноземних студентів через можливість наочного використання таблиць з подальшим їх онлайн-заповненням або можливість продуктивно працювати з текстами з подальшим складанням його плану; такий підхід дозволяє викладачеві швидко та ефективно корегувати хід заняття з певної навчальної дисципліни (у нашому випадку – української мови як іноземної);
 - 5) можливість створення віртуального фону під час дистанційного заняття; у цьому плані функція віртуального фону може бути використана в межах розв'язання певного навчального завдання, коли, наприклад, потрібно реалізувати великий відсоток наочних матеріалів (граматичні таблиці, картинки до текстів тощо); віртуальний фон, створений викладачем, полегшує задачу оптимізації використання наочного матеріалу, візуалізації певних елементів, необхідних для успішного засвоєння української мови іноземними студентами.

До позитивних аспектів реалізації дистанційного навчання на основі використання програми ZOOM за умови вимушеної заміни аудиторного часу на заняття в режимі онлайн можна віднести і наявність спільного чату (з можливостями автоматичного збереження або збереження вручну для кожної конференції). Спільний чат у цьому випадку забезпечує продуктивний зворотній зв'язок. Здійснення запису заняття дає широкі можливості для багаторазового повторення засвоєного на занятті навчального матеріалу. Останній чинник є дуже важливим для іноземних студентів, оскільки забезпечує їх можливістю отримання міцних знань.

Говорячи про позитивні якості роботи зі студентами-іноземцями на платформі ZOOM, не можна не зазначити забезпечення доступу до заняття з будь-якого мобільного пристрою, що враховує індивідуальні потреби як студентів, так і викладача.

Проте час безпосереднього контактного спілкування з іноземними студентами на аудиторних заняттях з української мови як іноземної, звичайно ж, важко заміщується навіть за умови ефективного використання платформи ZOOM. На заняттях онлайн не відбувається повноцінного врахування етнічних особливостей іноземних студентів. Їхні артикуляційні труднощі внаслідок певних особливостей онлайн-спілкування можуть залишатися непоміченими. Водночас це може ускладнювати порозуміння між викладачем і студентами. Варто звертати увагу і на індивідуальні особливості іноземних студентів. Так,

наприклад, дуже часто студенти-іноземці соромляться відправляти свої питання викладачеві у спільний чат, а індивідуальна робота викладача зі студентом (face to face) у режимі дистанційного навчання досить ускладнена.

Говорячи про дистанційну навчальну роботу зі студентами-іноземцями на платформі ZOOM, варто зазначити й інші негативні її чинники. Серед основних можемо назвати такі:

- 1) мовний бар'єр багатьох іноземних слухачів (особливо на перших етапах навчання) ускладнює процес навігації (студенти не можуть здійснити вхід на платформу, на конференцію, не готові вільно орієнтуватися в запропонованому режимі роботи, не можуть зрозуміти підказки викладача, що і як робити тощо);
- 2) повільна робота Інтернету також може додавати труднощі в дистанційному навчанні;
- 3) різний рівень функціональності мобільних комп'ютерних пристроїв (або їхня відсутність) ускладнює не лише сам процес навчальної діяльності, але й зворотній зв'язок, здійснення функцій контролю тощо;
- 4) різна якість роботи мобільних комп'ютерних пристроїв (наприклад, пристрій починає краще працювати, якщо відключити відеокамеру, а відключення її означає значний недолік у засвоєнні важливого навчального матеріалу).

Таким чином, ступінь актуальності проблеми, яка викликана ситуацією, що склалася сьогодні не лише в Україні, але й у світі, звичайно ж, потребує пошуку найбільш доступних та ефективних шляхів забезпечення повноцінності освітнього процесу в дистанційному режимі. Наявність великого розмаїття технологічних рішень у наш час дозволяють впоратися з зазначеною проблемою, здійснюючи, розробляючи і використовуючи в режимі дистанційного навчання методологічних прийомів і способів викладання у вищій школі різних навчальних дисциплін (у тому числі – й української мови як іноземної). У такий спосіб студенти-іноземці мають можливість ефективно вивчати мову, якою будуть отримувати професійну освіту, навчаючись в Україні.

Література

1. Grajek, S. The Digitization Of Higher Education: Charting the course (Educause Review), 2019. URL: <https://er.educause.edu/articles/2019/12/the-digitization-of-higher-education-charting-the-course> (accessed at: 18.06.2020).
2. Zawackski- Richter O., Latchem C. Exploring four decades of research in computers & education. *Computers & Education*. 2019. № 122. P. 136–52.